

A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYEI GYŰJTEMÉNY

Veszprém Egyházmegye magában foglalja a közigazgatási Veszprém megyét, Somogyot, Zala egy részét és Vas, valamint Komárom megye néhány községét. Területe az ország legváltozatosabb vidéke, síkságok, hegyvidékek, tavak, folyók, völgyek és lankák váltják egymást festői együtteseiben. Hegyeit hajdan büszke várak romjai koronázzák. Településének története az Árpádokig nyúlik vissza, a zaklatott múlt megannyi emlékével. Veszprém, Gutheil Jenő kanonok legújabb kutatásai alapján, a legrégibb püspöki székhely. Megfordult itt Szent Gellértől Castiglione Brandáig és Btró Mártonig történelmünk sok nagy egyénisége, magukkal hozva művészszeretetük bizonyosságul olyan óriásokat is, mint Masolino da Panicale. Sajnos, éppen a történelemben aktívan résztvevők jóvoltából szenvedte el ez a terület a pusztítások műalkotásokat rongáló, vagy megsemmisítő zivatarait. Pedig voltak az egyházmegyében műalkotások szép számmal. Építészeti emlékeink a román korig nyúlnak vissza. Ugyanebből a korból szobrászati emlékünk alig, festészeti is csak elvétve maradt. Textília jóformán nincs. Ötvösmű, porcelán, fajansz ritka, mint a fehér holló. A gótika nyoma már gyakoribb. Egyre-másra bontják ki a művészettörténészeink útmutatásával átépített templomainkból a gótikus szentélyt, amelyet más stílusú hajóval toldottak meg a nagyobb házat igénylő korok. Szobortöredékek, szobrok már gyakoribbak ebből a korból. Gyakran bukkan ki a megbolygatott vakolat alól az egykor díszes freskók maradványa. A reneszánsz majdnem teljesen kiesett a megye történetéből. Viszont a barokk már bővelkedik emlékekben. Sőt, mondhatjuk bátran, hogy reprezentatív épületek, szobrok, ötvösművek javarészt a késői barokkból maradtak fenn.

Az egyetemes művészettörténet a nagy stíluskorozak emlékeinél a kvalitást nem köti tematikai kritériumokhoz. Egyházművészeti, vagy profán alkotások súlyát művészi értékük határozza meg. Viszont mint kordokumentum, értéke-sebb egy műalkotás, ha a régebbi stílusokban fogant, még akkor is, ha művészi értéke csak közepes. A korzakokba visszamenve, egyre ritkuló számuk magyarázza. Ez egyformán érvényes minden műalkotásra. Ezért a meglévő művek összegyűjtése, konzerválása, hely-

reállítása és megóvása a további pusztulástól minden kultúrnemzet halaszt-hatatlan feladata. Ez a megfontolás hozta létre a veszprémi egyházmegyei műgyűjteményt; a munkát Pfeiffer János ör-kanonok indította el már 1924-ben. A leletmentés, összegyűjtés területe pedig megegyezik az egyházmegye területével.

A veszprémi várhegy egy darab a magyar történelemből. Műemléki együttesének központi épülete az 1763—73-ig épült püspöki palota. Ez ad ideiglenes helyet az említett gyűjteménynek. Helyiségeiben vitrinek őrzik az ötvösműveket, a porcelán, üveg és fajansz tárgyakat, amelyek között vezetők magyar, valamint európai manufaktúrák és gyárak első darabjai, valamint metszetek szép számmal találhatóak. A falakon festmények, olasz, osztrák, flamand mesterektől olyan ritkaságokkal várják a látogatót, mint például a flamand mestertől festett kuruc-labanc kép és egy csodálatos Zurbarán festmény. A textiliák között királyi adományokból, koronázó palástokból egyházi célra alakított ruhadarabok, pluviálék, dalmatikák, casulák láthatók.

Leggazdagabb a gyűjtemény szobortára, több mint 250 darab. Fa, kő, fém és porcelán szobrok láthatók itt, egyelőre még nem mind a végleges helyen. Legszébb darabjai: a gótikus Krisztus faszobor, amelynél az alkotó még a testét, az arc mértékét használta a proporciók megállapításánál, meghatóan szép egy franciás ízű gótikus Madonna a gyermekkel, hátán a még ismeretlen mester pecsétje látható. Fenséges a Napóleon ajándékozta, kalandos sorsú, de teljes épségben megmaradt Madonna a szétrombolt Tuillériákból. Európai ritkaság a gyűjtemény számunkra legértékesebb együttese, több paraszt barokk faszobor. Ahítat, megható igyekezet, naivitás el-lensúlyozza alkotóinak gyermeki ügyefogyottságát, ahogy többek közt Szent Ferenc, Szent István és Szent László királyt korhűtlen vértetben, diszproporcionálisan állítják elének. Zárt kompozícióra törekvés jellemzi Szent Annát a kis Máriával, amint éppen olvasni tanítja leánykáját.

Az egyházmegye kincse — bár nem itt látható — a II. József rendelete alapján Győről Somlóvásárhelyre száműzött, hajót ábrázoló szöszék. Alkotója eddig nem ismert, de rangos művésznek kellett lennie, ahogy megfaragta a viharos hullámokon táncoló bárkát, amely ikonográfia-ian az egyház jelképe. Mozgalmas, nyílt barokk kompozíció, méltó helye

lenne a gyűjtemény élén, az ugyancsak ott látható tizenegy ajtós és ugyanannyi művészi relieffel díszített pálos öltözőszekrényvel. Alkotója Szent Pál életének eseményeit ábrázolja, ismert művész és egyéni stílusa alapján alkalmas lenne néhány, közgyűjteményben látható, ismeretlennek tartott faragvány azonosításához. (Történetét ismerteti Molnár Ernő *A nagyjenői túskevár pálos kolostor című művében.*)

Mind ezek a gazdag gyűjtemény legjelentősebbnek vélt darabjai. Bizonyára sokakat érdekel, honnan e töméntelen érték. Javarészt lomtárakból, templomok, egyházi épületek karbantartása, modernizálása nyomán, megóvás végett kerültek ki ezen ékes alkotások, természetes elhasználódás, rongálódás után eredeti helyükről. Lévéen szentelmények, megsemmisítésüktől szerencsére eltekintettek, csak padlásra, pincébe juttatta őket a szakértelem hiánya, majd belepte a darabokat az idő és a feledés pora. Anyagukat kikezdte a szű és a moly, átjárta a nedvesség és kezelés hiányában megkezdődött a további pusztulásuk. Így talált rá a megmentésükre még alkalmas tizenkettedik órában Klempa Sándor egykori premontrei tanár, majd püspök, az egyházmegye apostoli kormányzója. A leletmentés azóta is folyik párhuzamo-

san az egyes darabok konzerválásával, restaurálásával. A gyűjtemény ugyan 1963-ban létesült a püspöki palota épületében, de már 1935-ben az Egyházmegye határozatok és egytények (Veszprém, 1935. 76.2.) intézkedtek arról, hogy a ki-selejtezett műtárgyakat az elkallódástól meg kell óvni. Ezzel a megye példamutatóan előljárt.

A gyűjtemény elhelyezése korántsem végleges, hiszen neves művészettörtén-szünk, Brestyánszky Ilona által rendkívül precízen készített fényképes, leírással katalógus több mint kétezer tételt tartalmaz. Ma ennek még csak egy részét lehetett technikai okokból bemutatni. A gyűjtemény nagy része védettséget is élvez. Az esztergomi Keresztény Múzeum példaadó mintájára ennek a nagy értékű muzeális anyagnak az elhelyezése, stílusoknak egybetartozó darabjait egymás mellett bemutató kiállítása, mint a jövő feladata, sürgős lenne. Egyaránt érdeke az államnak és az egyháznak, hogy ez a meglevő nemzeti érték méltó környezetben kerüljön bemutatásra, így válna közkincsé a ma még kevesek által ismert gyűjtemény. Veszprém megye idegenforgalma pedig egy rangos létesítményt tudna a külföldről érkező, művészetkedvelő turisták elé tárni.

S. GY.

Tájékoztató

Betegellátó könyv (Szent István Társulat). Az Országos Liturgikus Tanács összeállításában megjelent könyvecskét a mindennapos gyakorlat igénye hívta életre. A nagy alakú szertartáskönyv mellett ugyanis szükség volt áttekinthetőbb, könnyebben forgatható kiadásra is. Ennek megjelenése után természetesen a régi, bővebb változat változatlanul érvényben maradt. Rendkívül szép kiállítású könyv.

Hajdók János: Zsoltárkönyv (A szerző kiadása). Az utóbbi években örvendetesen megnövekedett a zsoltárok iránt való érdeklődés, ennek bizonyossága Hajdók János fordítása is. Kísérlete érdekes és hasznos: hű marad a zsoltárok mondanivalójához, de az archaikus nyelvet — noha szívesen él régi fordulatokkal, kedvvel elevenít fel elfeledett szavakat, kifejezéseket — modernnel helyettesíti. Ez a fordító megoldás természetesen erősen vitatható, Hajdók János műve azonban épp újító kísérletei révén válhat egyszerű kedvcsinálónak a zsoltárok olvasásához.

Bárdosi Németh János: Nyugtalan madarak (Magvető, 1978). A Pécsen élő költő új kötete talán hosszú pályájának csúcspontját jelenti. Ebben is hív marad régi ideáljához: a klasszikusan tiszta, leszűrt formavilághoz, mondanivalójának áttekinthető megfogalmazásához, de talán még egyténylen kötetében sem sikerült ilyen evidenciával kifejeznie, költészeté lényegiténie a legnemesebb emberi eszményeket. A helytállás és tisztesség kötete ez, és a sorok mögött minduntalan megérezni a hívő lélek alázatát, s az örök életben való bizonyosság sugárzását. A vers barátainak ajánljuk.

Sáfrán Györgyi: Kosztolányi Dezső hagyatéka (A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának Katalógusai sorozat, 1978). Érdekes, a kutatók számára nélkülözhetetlen sorozat egyik legizgalmasabb darabját tartja kezében az olvasó. Sáfrán Györgyi ugyanis csatolta a Kosztolányi-hagyatéka leírásához Kosztolányi Dezsőné és Hittel Dénes gyűjteményének az íróra vonatkozó bibliográfiáját is. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a nálunk még sajnálatosan háttérbe szoruló forrásgyű-